

**Buck
Consultants
International**

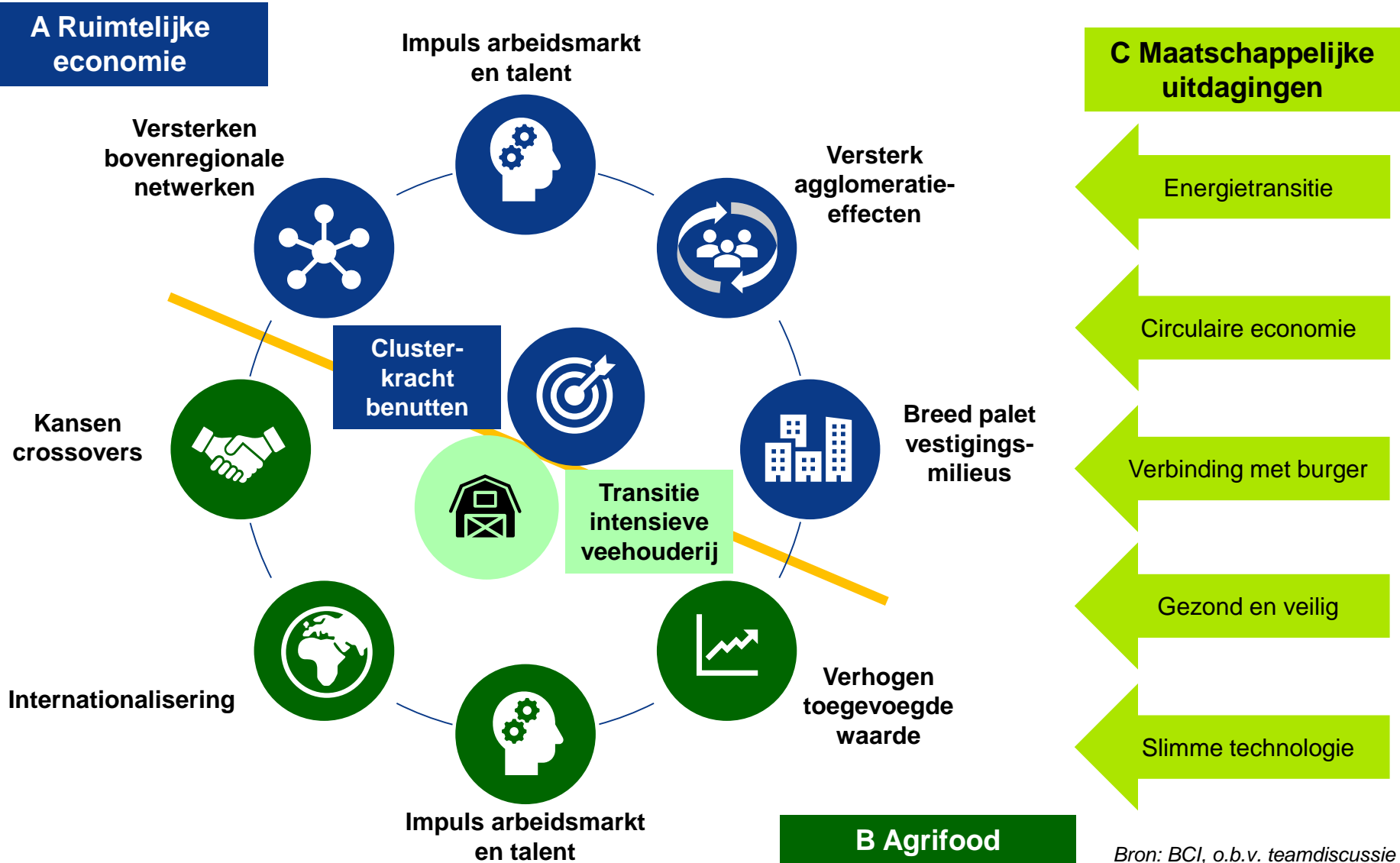
Notitie hulpstukken bij de agendavorming

Uitgevoerd in opdracht van:
**Regio Noordoost-Brabant
Agrifood Capital**

Nijmegen, mei 2019

- De afgelopen periode hebben adviseurs van Buck Consultants International (BCI) een uitgebreide analyse gemaakt van de Noord-Brabantse economie. Een belangrijk deel hiervan bestond uit het beschrijven van de regionale economie met speciale aandacht voor sterke clusters.
- Het agrifood cluster bleek hierbij van belang vanwege:
  - De omvang in vestigingen en werkgelegenheid, maar vooral relatieve positie hierbinnen
  - De omvang van de export
  - De stuwende kracht die van het cluster uitgaat
  - De opties voor crossovers met andere clusters
- Uit de analyses kwam naar voren dat er kansen zijn voor zogenaamde crossovers, met name met hightech en logistiek.
- De analyses zijn zelfstandig leesbare bouwstenen en bieden tal van inzichten in de kracht van de regio en de mogelijkheden om deze te versterken. Hiervoor worden agenda's opgesteld samen met de partners in de regio. Op de volgende pagina's worden enkele handreikingen gegeven op basis van de analyses. De handreikingen hebben uiteraard niet de status van een agenda zelf, maar bieden aandachtspunten voor de discussie. Er kunnen verder geen rechten aan worden ontleend.
- De handreikingen zijn samengesteld door BCI en RHDHV op basis van bureau expertise en overleggen in de begeleidingscommissie.

Denkkader aandachtsvelden

A. Ruimtelijke economie

Clusterkracht benutten als centraal aandachtspunt regionale economie

De economie van de Noordoost-Brabant ontwikkelt zich voorspoedig, o.a. dankzij de hoge arbeidsproductiviteit en banengroei. Belangrijke drijver hiervan is de aanwezigheid van sterke stuwende clusters (agrifood en hightech) geflankeerd door een sterke sector logistiek. Juist in de agrifood liggen veel kansen omdat er veel bedrijven in een afgebakende regio actief zijn, de gehele keten van agrifood aanwezig is (en hiermee een bron voor innovatie en verbetering van de concurrentiepositie van ketens) en er bovendien ook andere clusters gehuisvest zijn die samen met agrifood een sterk economisch systeem kunnen vormen (bijvoorbeeld hightech). Voordeel is bovendien dat de ligging ten opzichte van de regio Zuidoost-Brabant gunstig is waardoor onderlinge relaties relatief eenvoudig versterkt kunnen worden.

Het inzetten op versteviging van de clusterkracht is een belangrijke uitvloeisel van de analyses die ingezet kan worden voor het opstellen van de agenda

Ruimtelijke economie (1/2)

Versterken bovenregionale netwerken: de 'connectedness' van bedrijven en talent is in toenemende mate van belang voor de concurrentiekracht van regio's. Relaties tussen afnemers en toeleveranciers krijgen een steeds internationaler karakter, kennisnetwerken overstijgen het niveau van regio's en het gewenste talent woont niet om de hoek. Bovenregionale netwerken worden hierdoor belangrijker om economisch te kunnen concurreren. Noordoost-Brabant zal de ontwikkeling van deze netwerken moeten faciliteren via een goede fysieke, digitale en kennisinfrastructuur.

Impuls arbeidsmarkt en talent: terwijl de behoefte aan goedgeschoolde medewerkers met de juiste vaardigheden groeit, neemt het arbeidsaanbod in Noordoost-Brabant af door de krimpende beroepsbevolking. Naast een kwantitatieve opgave in termen van krapte op de arbeidsmarkt betekent dit ook dat het risico van een kwalitatieve mismatch bestaat omdat de 'nieuwe economie' vraagt om nieuwe en continue ontwikkelende vaardigheden (bijv. digitaal, leven lang leren). Naast deze vraagstukken blijft het van belang om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen. Arbeidsmarkt is hierdoor een belangrijk aandachtspunt voor de regio Noordoost-Brabant.

Versterken agglomeratie-effecten: stedelijke regio's groeien sneller door agglomeratie-effecten (kennisuitwisseling: leren, delen en matchen). Noordoost-Brabant heeft echter een 'mozaïek' patroon van (middel)grote steden en omliggend platteland. Passend bij dit ruimtelijk-economisch weefsel is een 'borrowed-size' strategie waarbij de kracht van de burens wordt benut (e.g. Eindhoven). Dit past bij het toenemende belang van bovenregionale netwerken. Schaduwkant van agglomeratie-effecten is dat het kan leiden tot een verschil in 'economisch snelheden' tussen stedelijk gebied (jonge bevolking, veel banen/voorzieningen, kennisintensief) en platteland (vergrijzing, beperkt banen/voorzieningen, beperkt kennisintensief).

Ruimtelijke economie (2/2)

Breed palet vestigingsmilieus: mede als gevolg van de verdienstelijking van de economische structuur ontstaan er meer ‘informele’ werklocaties en is er sprake van een toenemende (vraag naar) vermenging van functies en activiteiten. Interactiemilieus, flexplekken en werkfuncties in woongebieden zijn exponenten van deze ontwikkeling. Desalniettemin blijft ook voldoende beschikbaarheid van meer traditionele werklocaties met milieuruimte essentieel voor industriële branches in bijvoorbeeld de voedingsmiddelenindustrie en voor nieuwe projecten op het gebied van energietransitie en circulariteit. Specifieke vestigingsmilieus zijn tevens noodzakelijk voor groeiende kennisintensieve clusters. Denk bijvoorbeeld aan campussen (waar de werkgelegenheid harder groeit dan de totale werkgelegenheid in de gemeenten waarin zij gevestigd zijn). Per saldo draait het om het aanbieden van de juiste vestigingslocaties en –milieus passend bij de (specifieke) wensen van segmenten van bedrijven.

B. Agrifood

Transitie intensieve veehouderij als centraal aandachtspunt agrifood cluster

De intensieve veehouderij staat onder druk. Internationale marktontwikkelingen en teruglopend maatschappelijk draagvlak maken dat de sector aan de vooravond staat van een transitie. Meest in het oog springend element hiervan is de saneringsregeling van Rijk voor intensieve veehouderijlocaties die overlast geven. Deze wordt in 2019 geopend. Hier zullen ook Noordoost-Brabantse bedrijven aan deelnemen. De regio staat voor de opgave om toekomstvaste bedrijven kansen voor ontwikkeling te bieden en stoppende ondernemers te ondersteunen en bijvoorbeeld te begeleiden naar een nieuwe toekomst op de arbeidsmarkt. Naast deze economische en sociale aandachtspunten staat de regio voor de opgave om verrommeling (o.a. vrijkomende agrarische bebouwing) tegen te gaan en om de economische vitaliteit van het platteland op peil te houden. Dit betekent o.a. nadenken over de ontwikkeling van niet-agrarische functies, zoals toerisme & recreatie, zorg en kleinschalige zakelijke dienstverlening, op het platteland. Om overlast van intensieve veehouderijbedrijven bij de bron tegen te gaan is tevens de ontwikkeling van emissiearme stalsystemen van belang.

Agrifood (1/2)

Verhogen toegevoegde waarde: de agrifood sector is concurrerend en op onderdelen sterk georiënteerd op kostprijs strategieën. Om marktposities te bestendigen, marges te verhogen en in te spelen op veelbelovende nieuwe ontwikkelingen is het vergroten van de toegevoegde waarde een belangrijke uitdaging. Dit vraagt om vernieuwing van producten (verbeterde smaak, gezondheid, duurzaamheid etc.), processen (bijv. groei productiviteit door toepassing robotisering) en ketens (bijv. regionale ketens met grotere toegevoegde waarde).

Impuls arbeidsmarkt en talent: de agrifood sector is geen uitzondering wanneer het gaat om de al eerder aangehaalde arbeidsmarkt thematiek. In de primaire sector is een tekort aan arbeidskrachten en het aantal openstaande vacatures in de foodindustrie is in de afgelopen tien jaar niet zo groot geweest als nu (CBS; bewerking ABN Amro, 2018). Met toenemende robotisering wordt het arbeidstekort geadresseerd maar worden tevens nieuwe vaardigheden gevraagd (bijv. van productiemedewerker naar operator die een machine monitort). Voldoende aanbod van talent met de juiste skills is hierdoor een belangrijke opgave voor de sector.

Internationalisering: de huidige afzetmarkten van de Nederlandse en Noordoost-Brabantse agrifood sectoren zijn sterk georiënteerd op Europa. In de afgelopen jaren is een verschuiving zichtbaar waarbij niet-EU landen een groter aandeel nemen in de totale export. Het doorzetten van deze ontwikkeling is gewenst omdat Europese markten stabiliseren, zo stopt de bevolkingsgroei en is de welvaartontwikkeling in andere werelddelen sterker.

Kansen crossovers: de agrifood keten is verbonden met diverse andere bedrijfstakken in de ondersteunende keten. Sterke relaties bestaan met hightech en logistiek en er zijn ontluikende verbindingen met de biobased/chemie en life sciences c.q. producenten van ingredients.

Relatie hightech en agrifood

Toelevering van techniek, machines en data/IT aan de agrifood sector is een groeiende bedrijfstak. Zo identificeren WEF en McKinsey (2018) twaalf kansrijke innovaties in agrifood die kansen bieden om o.a. agrifood ketenprestaties te verbeteren en de efficiency van agrifood productiesystemen te verhogen. Voorbeelden zijn sensoren, genomics, precision farming, big data, blockchain, biologische gewasbescherming, technieken inzake energietransitie etc. Het blijft niet alleen bij kansen identificeren. AgFunder geeft in haar jaaroverzicht van investeringen in agrifoodtech-bedrijven aan dat het internationale investeringsvolume in deze bedrijven is verdubbeld tussen 2014-2017 naar ruim \$10 miljard. Kortom, agrifood-tech groeit en biedt kansrijke toekomstperspectieven.

Relatie logistiek en agrifood

De agrifood logistiek is volop in ontwikkeling. Vooral in de groothandel en ook in de logistieke operaties van grote foodproducenten wordt volop gewerkt aan vernieuwende oplossingen om logistieke prestaties te vergroten (bijv. inzake efficiency, servicelevel en duurzaamheid). Denk aan slimme IT-toepassingen, omgang met onlinekanalen en bundeling van stromen. Naast handelsbedrijven, producenten en logistiek dienstverleners zijn ook IT-bedrijven actief op dit vlak. Ook in publiek-privaat samenwerkingsverband zijn organisaties in beweging in relatie tot het thema agrifood logistiek. Toepassing van schone brandstoffen en het gebruik van cityhubs voor 'groene' beleving binnensteden zijn hiervan voorbeelden. Logistiek is een belangrijk onderdeel van het optimaliseren van ketenprestaties inzake efficiency, servicelevel en duurzaamheid.

Energietransitie

De klimaatopgave is één van de leidende thema's voor de ruimtelijk-economische toekomst van Noordoost-Brabant. De nationale doelstelling op de uitstoot van broeikasgassen in 2030 met 49% te reduceren ten opzichte van referentiejaar 1990 vraagt o.a. om productie van hernieuwbare energie, energiebesparing en de realisatie van een energienetwerk dat toegerust is op meer decentrale energieopwekking.

Circulaire economie

De opkomst van de circulaire economie is vooral van belang in goederenproducerende bedrijfstakken. Dit betekent ondermeer het ontwikkelen oplossingen voor het sluiten van ketens en het bieden van vestigingslocaties voor ontmanteling, recycling en (re)montage. Voor de agrifoodsector betekent dit invulling geven aan de visie van het Ministerie van LNV gericht op de omslag naar kringlooplandbouw.

Verbinding met burger

Voor de boeren en tuinders is het versterken van de verbinding met burgers een commerciële kans omdat een (beperkt) deel van de consumenten is bereid is om een meerprijs te betalen voor regionale producten. Voor de veehouderij kans is dit, naast een commerciële kans, een mogelijkheid om het maatschappelijk draagvlak te vergroten. Daarnaast is verbreding relevant om de economische basis onder het platteland te verbreden door niet-agrarische functies, zoals toerisme & recreatie, zorg en kleinschalige zakelijke dienstverlening te ontwikkelen.

Gezond en veilig

Gezondheid is een maatschappelijke opgave. Gezonde voeding is van belang ten aanzien van de volksgezondheid. Met de ontwikkeling van gezonde en veilige voeding en ondersteuning van een gezonde leefstijl kunnen bedrijven en regio's hieraan bijdragen. Specifiek voor de agrifood sector zijn vermindering antibiotica gebruik en beheersing zoönosen aandachtspunten in relatie tot de maatschappelijke uitdaging gezond & veilig.

Slimme technologie

Onder invloed van digitalisering (sensoren, big data, etc.), automatisering en robotisering veranderen economie en samenleving in hoog tempo. Toepassingen van slimme technologie fungeert als facilitator van andere maatschappelijke uitdagingen. Denk aan toepassing van toezichhoudende domotica in de ouderenzorg (verlaat-de-kamer melding, opsta-alarmering, etc.). In agrifood kan slimme technologie bijdragen aan robuust, klimaat slim, circulair produceren en meer gezondheid.